

soos Daniël Pfeffer, Louis wie se oupa 'n Sweed uit Uddevalla was; Martha, die kleindogter van Jan Lodewyk Bouwer uit Hesse Cassel in Duitsland en dies meer. Dit kan nie anders as dat die skrywer die eeue-oue kwessie van rassisme en maatskaplike ostrasisme en on-verdraagsaamheid en diskriminasie aansny nie en onder die aandag van die moderne leser bring nie.

Die grootste meriete van die roman is myns insiens die karakter- en verhoudingsuitbeelding – tussen man en vrou, ouer en kind, mindere en meerdere. Daarby het die skrywer geslaag om op ontroerende wyse die tragiek van die trek-situasie van Louis en Martha Tregaardt en diegene saam met hulle uit te beeld. Veral die mindere karakter Katryn, basterdogter van Albach, kom met groot deernis en dimensie uit die verf.

Die slotfase van die roman – die aankoms in Lourenço Marques in April 1838 – gryp die leser aan. Soos die prediker wil ons sê: alles tevergeefs. Alle verwagtinge word weggekalwe. Siekte en dood sny soos 'n sens deur die trekkers en uiteindelik verloor Louis sy Martha. Smartlik skryf hy in die oorspronklike dagboek:

Omtrind elfuur nam de Allemachtige God haar weg! Dat mijn waarde en teer beminde lijf een salige verwisseling gedaan hebt. Egter ken ik mijn niet troosten. De droefheid overstelp my zodanig dat ek bijna buiten mijn kennis raak. Voor mijn is geen troos op aarde. Mijn liefste & dierbaar pand wierd van mijn voor Eewig genomen.

Met dié woorde sluit hy finaal sy dagboek, behalwe met 'n enkele reël wat hy drie maande later, op sy verjaardag skryf: "1938, Augustus die 10de, had ik een stille verjaarsdag gehad, maar ik zal daaraan denken." Louis Tregaardt sterf drie maande later op 25 Oktober 1838 op 55-jarige ouderdom.

Die wyse waarop Jeanette Ferreira die uit-

treksels uit die dagboek geselekteer het en daarom 'n wêreld gebou het, is voortrefflik. Die titel, *Die son kom aan die seekant op*, is deel van die ontroering wat sy met haar roman geskep het. Vir slegs enkele dae het Martha Tregaardt die son aan die seekant sien opkom met die wete: tevergeefs, tevergeefs.

Margaret Bakkes

Pretoria

Onsigbaar.

Deon Meyer. Kaapstad, Pretoria: Human & Rousseau. 2007. 384 pp. ISBN: 978-0-7981-4896-2.

Met *Onsigbaar*, Deon Meyer se jongste spanningsroman (2007) is Meyer besig om die populariteit wat hy reeds in die buiteland verwerf het, uiteindelik in sy moedertaal te ewenaar. Die uitgewer moes na slegs drie maande na publikasie 'n tweede oplaag laat druk. Dit is inderdaad hoog tyd dat Afrikaanse lesers beseft wat hulle aan hierdie merkwaardige skrywer het. In die buiteland word Meyer reeds onder die grotes in sy genre getel en gereeld vergelyk met skrywers soos Michael Connolly in die VSA, Ian Rankin in Brittanje, of met die legendariese speurverhaalskrywers van ouds soos Raymond Chandler en Dashiell Hammett, laasgenoemde o.a. in die resensie van *Devil's Peak*, die Engelse weergawe van *Infanta*, in *The Times* (Londen) deur Peter Millar (www.deonmeyer.com). Hy is besonder populêr op die Europese vasteland en afgesien van Engels is sy boeke in Frans, Duits, Spaans, Italiaans, Nederlands, Tjeggies, Boelgaars, Roemeens, Slowaaks, Deens en Noors vertaal (www.deonmeyer.com). Dit is waarskynlik as gevolg van hierdie groot Europese leserstal dat Meyer hom nou in staat voel om hom voltyds aan sy skryfwerk toe te wy. Meyer het ook reeds verskeie toekennings in

die buiteland ontvang. In Suid-Afrika het toekennings ook nie agterweë gebly nie (o.a. drie ATKV-pryse vir populêre letterkunde (vir *Orion*, *Proteus* en *Infanta* onderskeidelik) en drie ATKV-pryse vir die televisiereeks van *Orion*) maar dit was by die koperspubliek dat die stryd tot erkenning maar stadig gewonne is. 'n Vooroordeel by Afrikaanssprekendes teen populêre leesstof en veral spanningslektuur in Afrikaans – 'n mens hoor so dikwels: “ek lees net Engels” – moes oorkom word, voordat Afrikaanse lesers sou agterkom dat ons hier in Afrikaans een van die beste skrywers in sy genre in die wêreld het.

Meyer se werk het ook met elke teks in literêre kompleksiteit en sofistikasie toegeneem. Sy vorige boek, *Infanta* (2004) het hy informeel in Marlene van Niekerk se kreatiewe skryfwerk-klas by die Universiteit van Stellenbosch bewerk en hy het baie erkenning vir die waarde van die onderneming gegee (378). *Onsigbaar* is geen uitsondering in hierdie progressie nie en is na my mening Meyer se knapste prestasie tot op hede.

Soos in al Meyer se romans is daar 'n voortstormende, spannende verhaallyn wat die leser van die eerste bladsy boei en tot die vroeë more-ure laat lees omdat die boek net nie neergesit kan word nie. Emma le Roux sien vir 'n oomblik op TV iemand wat soos haar broer wat jare tevore in die wildtuin dood of vermis is, lyk en wat in verband met 'n moord in die Laeveld gesoek word. Dié persoon het dieselfde voornaam as haar broer maar 'n ander van. Sy doen by die polisie navraag en die volgende dag word sy in haar huis in Kaapstad deur drie gemaskerde mans aangeval. Sy huur 'n lyfwag, die hoofkarakter van die roman en hulle ondersoek die saak verder. Dit is 'n pakkende spanningsverhaal wat die leser elke oomblik intrigeer.

Maar dit is ook meer as dit. In ooreenstemming met die tradisie van die Amerikaanse *hard-boiled* misdaadroman waarby Meyer nou aansluiting vind, is die sielkundige begrond-

ing en ontwikkeling in die roman van kardinale belang; dit staan sentraal tot die aksie. In hulle baie insiggewende voorwoord tot die kortverhaalbundel *Hard-boiled: an anthology of American crime stories* (Oxford University Press, 1995) verklaar Bill Pronzini en Jack Adrian: “A hard-boiled story must emphasise character and the problems inherent in human behaviour. Character conflict is essential; the crime or threat of crime with which the story is concerned is of secondary importance” (4).

In *Onsigbaar* is die sentrale sielkundige dryfkrag in die roman die stryd van Martin Lemmer, die hoofkarakter, om “sigbaar” te word. Die sentraliteit van die tema word ondersteun deur die feit dat die verhaal, in die eerste persoon, Lemmer se bewussyn en dus subjektiewe ervaring en sielkundige ontwikkeling volg. Lemmer is 'n professionele lyfwag, of wat ons in die diplomatieke diens 'n “BBP-beskermer” genoem het. Hierdie wagte is in terme van hulle werk “onsigbaar”, hulle beweeg stil en ongemerk om die BBP of kliënt en is slegs daar om 'n moontlike lewensgevaarlike krisis te hanteer, 'n krisis wat hopeklik nooit sal plaasvind nie. Hulle is dus professioneel gedoem tot 'n skadu-bestaan tensy 'n ramspoedige gebeurtenis hulle die geleentheid bied om op te tree en dit is dus van kardinale belang om op daardie oomblik opgewasse vir die taak te wees om “sigbaar” te word, anders was die loopbaan as geheel nutteloos en nietig.

Lemmer se stryd om sigbaar te word is egter meer as dit; vir hom gaan dit ook oor eksistensiële sigbaarheid. Hy was vir tien jaar “aan die periferie, 'n dekade van randfiguur wees aan die rand van [...] van niks” (317). Hy voel 'n behoefte om as persoon gedefinieer te word. As randfiguur is hy nie in staat om intieme of selfs vriendskapsverhoudings te onderhou nie. Vroeg in die roman formuleer Lemmer sy Eerste Wet: Moenie betrokke raak nie, en net daarna sy Tweede Wet: Moet niemand vertrou nie (17). Hy leef in afson-

dering op 'n klein dorpie wanneer sy werkgewer, Body Armour (Personal Executive Security) hom nie gebruik om betalende kliënte te beskerm nie. Sy perifere bestaan word reeds in sy kinderdae bepaal wanneer hy as seun van 'n twistende werkersklas Afrikaanse pa (wat hom gewelddadig aanrand) en ambisieuse, seksueel promiskue Engelse ma kultureel en geestelik geïsoleerd in kosmopolitiese Seepunt grootword: "En as ek deur Seepunt geloop het, het ek ander mense gesien. Stamme en groepe wat op sypaadjies en in binnetuine en op balkonne sit en lag en gesels. En dan het ek daar gestaan, soos 'n kind sonder geld buite 'n lekkergoedwinkel se venster" (177).

Die sielkundige begroning speel 'n sleutelrol in die ontwikkeling van die spanningsverhaallyn. As gevolg van sy emosionele afsondering, vertrou Lemmer in terme van sy eerste en tweede wette nie vir Emma, die persoon wat hy moet beskerm nie, en neem haar vrese nie ernstig op nie. Hy aanvaar dat sy "lieg" (86) oor die bedreiging teen haar, hy het sy bedenkinge oor haar "greep op die werklikheid" (110), hy verdink haar van manipulering (118), en dit lei daartoe dat hy nie gereed is vir die groot oomblik, die aanslag waar hy in terme van sy beroepslewe, "sigbaar" moet word nie.

Emma vorm die sielkundige teenpool teenoor Lemmer. Sy is innemend, belangstellend in hom en in ander mense; sy is betrokke. Sy betreur dit dat sy in die era van die iPod en die selfoon leef:

Almal het oorfone en almal leef in hierdie klein, eng wêreld waarin niemand iemand anders wil hoor nie, elkeen wil net na sy eie musiek luister. Ons sluit onself af. Ons gee nie meer vir ander om nie. Ons bou mure en veiligheidshekke, ons wêreld raak al hoe kleiner, ons is in kokonne, in klein, veilige plekkies. Ons praat nie meer nie, ons hoor mekaar nie meer nie (95).

Sy verklaar: "ek wil nie só leef nie. Ek wil mense hoor. Ek wil mense ken. Ek wil vir jōu hoor" (95). Emma word sielkundig Lemmer se paspoort na redding, na 'n eksistensiële sigbaarheid wat hy moet bereik benewens die professionele sigbaarheid wat hy amper te laat moet najaag, nadat hy as gevolg van sy inherente onvermoë tot wedersydse vertroue en betrokkenheid, die geleentheid amper verpas het. Sy ondermyn Lemmer se vooroordele sodat hy aan homself begin twyfel en so teen sy sin op die pad na verlossing verlei word.

Die roman open met 'n beeld wat 'n belangrike leidraad tot Lemmer se persoonlikheid verleen wanneer hy met 'n swaar voorhamer 'n dik muur "in splinters van sement en steen wat [...] soos skrapnel oor die houtvloer skiet" (7) vernietig: Lemmer het 'n geneigdheid tot vernietigende geweld en dit het hom duur te staan gekom. Hy konformeer tot 'n groot hoogte tot die tradisionele *hard-boiled* karakter wat, soos Pronzini en Adrian dit uitdruk, "a jaundiced view of government, power, and the law" het. "He (or, sometimes, she) is often a loner, a social misfit [...] he believes that society is corrupt, but he also believes in justice and will make it his business to do whatever is necessary to see that justice is done" (4). Lemmer word ook so begeester met geregtigheid. Ten spyte van sy gewelddadige verlede en onbeteuelbare humeur is hy 'n baie aantreklike en in sekere opsigte ouwêreldse held. Hy is inherent hofflik, hy is dapper, onbeïndruk met homself en trotseer matelose fisiese pyn en ontbering om die "regte ding" te doen, om die swakkere te beskerm, om reg te laat seëvier.

Dit is tekenend van Meyer se prestasie hoe die verskillende aspekte van die roman, die meesleurende spanningsverhaal, die sielkundige ontwikkelingslyn, en die sosiale kritiek wat ook inherent deel van *hard-boiled* misdadifiksie is, ineengevleg is. Lemmer se subjektiewe sielkundige afsondering vind tematies

aansluiting by die siekte van eiegeregtige selfsug wat in die boek as nuwe Suid-Afrikaanse kultuur geïdentifiseer word: “die gebrek aan bedagsaamheid. Die afwesigheid van galantheid, mededeelsaamheid, gemeensaamheid. Die wetteloosheid ook, asof daar nie meer reëls was nie. Of dat die reëls nie vir almal geld nie [...] Asof hierdie land ’n plek geword het waar jy doen soos jy wil, waar jy moet vat wat jy kan voor die bom bars. Of voor die ander een dit kry” (186).

Net so vind Lemmer se persoonlike stryd met sy gewelddadige impulse aanklank by ’n tema van haat en geweld op die Afrika-kontinent, wat geskep word en “soos ’n evangelie” (257) uitgedra word. Emma se persoonlike filosofie van betrokkenheid word weer gereflekteer in besinnings oor *ubuntu*, oor “meweling en respek en broederliefde en deernis en empatie” (256). Emma sê: “Dit is hoekom mense rassiste word, en seksiste en terroriste. Omdat ons nie praat nie, omdat ons nie luister nie, omdat ons nie wéét nie, omdat ons net in ons eie koppe leef” (95). En hierdie preokkupasie met omgee en betrokkenheid kring dan weer tematies uit om omgewingsbewaring een van die belangrikste temas in die boek (en in die verhaallyn self) te maak.

Die boek gaan nie mank aan humor nie en die karakterisering van die mindere rolspelers soos die Taljaard mediese egpaar by die private kliniek in Nelspruit, Lemmer se hardkwas, venynig-lojale lesbiese baas Jeanette, die goeiehartige skoonheidsterapeut Melanie wie se taal met malapropismes wemel (“Daar’s Afrikamense wat al 40 000 DC [sic] goed uit die grond gehaal het” (107)), die kelnerin Sasha, die haarkapster Mona, “wie se lag haar oorrompel, asof dit te groot en te diep en te lekker was daarvoor” (182), die veldwagter Dick met sy gebrekkige uitdrukkingsvermoë wat telkens moet terugval op “Awesome, man”, is almal juwele.

Die boek getuig ook van deeglike navorsing oor aspekte so uiteenlopend soos aas-

voëls, die geskiedenis van wyn en bier en hoofbeserings. Meyer spaar geen moeite om die roman so oortuigend en outentiek as moontlik te maak nie. Die ontknoping wat die verhaalgewe op verrassende wyse aan die politieke landsgeskiedenis vasknoop, is fassinerend bedink. *Onsigbaar* lewer indringend kommentaar op die sosiale en politieke kompleksiteit van sowel die huidige Suid-Afrika as die politieke verlede. Soos gewoonlik die geval met klassieke *hard-boiled* misdaadfiksie, kan daar in *Onsigbaar* ’n diep skeptisisme oor die effektiwiteit van die groot samelewingsinstellings bespeur word, en soos in Meyer se vorige boek, *Infanta*, word beide die geregtigheid en die individuele heil wat bereik word, op ’n persoonlike vlak eerder as ’n institusionele vlak, en deur private aksies eerder as openbare aksies, bereik. Vir die leser is die geregtigheid wat *ten spyte* van die amptelike instrumente van reg en geregtigheid eerder as deur middel van sodanige aparatuur bereik word, des te soeter.

Tradisioneel word die speurverhaal-genre deur literêre kritici as minderwaardig teenoor die meer “literêre” of “ernstige” roman geag, hoewel daar veral in Brittanje, stemme teen die veronderstelling begin opgaan. Suid-Afrikaanse lesers sou ’n fout maak om Deon Meyer nie as een van hulle waardevolste literêre bates te erken nie. Vir misdaadroman-aficionado’s is *Onsigbaar* ’n verruklike leeservaring, ’n driftige verhaal wat die leser intrek en ademloos boei tot by ’n verrassende en emosioneel en eties bevredigende slot.

Andries Wessels

Universiteit van Pretoria, Pretoria